

- участь Компанії в освоєнні нафтогазових ресурсів інших держав (Туркменістан, Казахстан, Узбекистан, Росія, Лівія, Ірак, ОАЕ);
- активізація роботи в плані формування і застосування політики енергоефективності;
- оновлення менеджменту компанії задля зменшення рівня "заполітизованості" та непрозорості процесів діяльності.

Питання розвитку повинні мати комплексний характер і охоплювати всі сфери діяльності підприємства. При їхньому забезпеченні у НАК "Нафтогаз України" можна говорити і про підвищення рівня енергетичної безпеки держави.

УДК 338.242

Б. В. Гречаник, к.е.н., доцент

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ПРОБЛЕМИ ДЕМОНОПОЛІЗАЦІЇ ПРИРОДНИХ МОНОПОЛІЙ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В КОНТЕКСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ УКРАЌНОЮ ТРЕТЬОГО ЕНЕРГОПАКЕТА

Сьогодні, коли масштаби, структура і темпи розвитку світової економіки уже давно перетнули межу "критичного рівня" її залежності від енергетичних ресурсів, питання "демоніполізації" природних монополій, пов'язаних у першу чергу з нафтогазовим сектором та сектором виробництва електричної енергії, є винятково актуальними і потребують невідкладного вирішення.

Зважаючи на ситуацію, яка склалась у секторі енергетики України, "європейський вибір" її розвитку, а також орієнтуючись на цілі та завдання, що сформульовані в основних положеннях Стратегії сталого розвитку "Україна-2020" (а це передбачає адаптацію вітчизняного законодавства, у першу чергу у сфері енергетики, до норм спільного лібералізованого електроенергетичного та газового ринку ЄС) проблема "демоніполізації" вітчизняних природних монополій, а також їх подальше функціонування, оцінювання та реорганізація набувають особливої вагомості та актуальності.

Набуття нашою країною статусу держави з ринковою економікою (21.12.2005 р. Рада міністрів ЄС офіційно визнала Україну країною з ринковою економікою [1], а 17.02.2006 р. цей статус "підтвердило" і Міністерство торгівлі США [2]) жодним чином не вплинуло на діяльність вітчизняних природних монополій, оскільки спадок попередньої тоталітарної системи виявився надто "системним" для України, а високий рівень корупції практично в усіх сферах суспільного життя нашої країни "забезпечив" їм глибинну "консервацію" і надійний "захист". В результаті, чи не найбільш дієві інструменти та важелі моделі ринкової економіки в наших умовах виявились фактично "заблокованими", а сам процес трансформації економічної системи повністю перейшов в режим "ручного управління" представниками "зацікавленої", у збереженні вітчизняними монополістами існуючого "status quo", сторони. Це

призвело до того, що сьогодні, згідно офіційних даних Антимонопольного Комітету України, "... 37,2 % товарів реалізуються за умов повної або практичної відсутності конкуренції, причому на першому місці за галузями – паливно-енергетичний комплекс (46,5 % монополізовані ринки, 18,7 % – ринки з ознаками домінування, 6,8 % – олігопольні ринки)" [3].

Разом з тим, за останній рік, дотримуючись чіткого курсу на імплементацію нашою країною Третього енергопакету, КМУ прийняв ряд "особливо важливих" рішень щодо "демонополізації" природних монополій, зокрема нафтогазового комплексу та електроенергетики. "Особливо важливими" (без перебільшення) ці рішення можна вважати тому, що повне виконання їх повинно не лише кардинально змінити ситуацію на вітчизняних енергоринках, але й забезпечити передумови для комплексного і всебічного реформування цілих секторів національної економіки, пов'язаних з видобутком (виробництвом), транспортуванням (передаванням) і використанням (споживанням) усіх видів енергетичних ресурсів. Саме тому, в цілому українському суспільстві, а не лише в окремих галузях економіки, повинна сформуватись і утвердитись нова парадигма – "ощадливість в енерговикористанні".

Одним з таких кроків стало розроблення Міненерго проекту нової Концепції енергостратегії до 2035 року (від 8.02.2016 р.). Слід зауважити, що даний документ розроблявся на основі нині діючої Енергетичної стратегії України на період до 2030 року (розпорядження КМУ від 24.07.2013 р. №1071-р), проекту "Нової енергетичної стратегії України до 2020 року: безпека, енергоефективність, конкуренція" (розробленої УЦЕПД ім. О. Разумкова) та проекту "Білої книги Енергетичної політики України "Безпека та конкурентоспроможність"" (розробленої НІСД) [4]. При цьому звертає увагу на себе той факт, що в порівнянні з усіма іншими раніше розробленими документами такого рівня, у даному проекті Стратегії основний акцент робиться (чи не вперше у вітчизняній практиці!) не на генерації, а на споживачах енергії та енергетичних послуг, що, безумовно, свідчить про її "прогресивність" і "антимонопольну" спрямованість. Крім того, Стратегія передбачає вдвічі зменшення енергоємності вітчизняного ВВП (до 2035 р.) при зростанні (більш ніж удвічі) частки маневрених потужностей у загальній встановленій потужності електрогенерації, що означає досягнення Україною європейського рівня лібералізації на енергетичному ринку і "повну" "демонополізацію" природних монополій енергетичного сектора [5].

Крім того, зважаючи на вкрай високу зношеність основних засобів енергетики (станом на 2013 р. її рівень досяг 80 %) в програмних документах значна увага приділяється питанням оновлення та модернізації вітчизняної енергосистеми, причому як технічно (шляхом підвищення рівня її надійності та безперебійності передачі електроенергії), так і організаційно (через розширення спектра послуг, що надаються споживачам, в тому числі і можливість диверсифікації джерел купівлі електроенергії на енергоринку у різних "постачальників-продавців") [5].

Таким чином, імплементація Україною Третього енергопакету ЄС з метою

створення лібералізованого вітчизняного електроенергетичного та газового ринку ґрунтується на "осучасненому" (і адаптованому до стандартів ЄС) вітчизняному нормативно-законодавчому забезпеченні, новій Концепції енергостратегії до 2035 року, а також на Програмі діяльності КМУ та Покроковому плані реформування газового сектору України. Разом з тим процес "демонополізації" вітчизняних природних монополій триває надто складно і повільно. Тому з метою його активізації пропонується "підсилити" зазначені програмні документи.

По-перше, в частині стимулювання розвитку відновлювальної (альтернативної) вітчизняної енергетики, розробити деталізовані рекомендації щодо вибору виду (видів) альтернативної енергетики для кожного регіону України, а також його (їх) розвитку, виходячи з його географічних, геологічних і кліматичних умов та особливостей і галузевої структури місцевої (регіональної) економіки.

По-друге, додатково "ввести в програму" напрям, що передбачає створення і розвиток вітчизняних мікромереж (microgrids) – "систем малих електричних мереж", які поєднують у собі виробництво та споживання енергії в рамках одного (кількох) населених пунктів. Це дасть змогу в подальшому створювати вітчизняні "стійкі моделі" – "стійкі енергетичні системи" – для забезпечення енергією віддалених від електростанцій районів без підтримки дорогих централізованих мереж або автономізувати енергопостачання сіл, міст чи районів. Більш того, розвиток цього напрямку неодмінно призведе до появи на вітчизняному енергоринку, окрім класичних "споживача" ("consumer") і "виробника" ("producer") електричної енергії, нового учасника ринку – "власника" ("prosumer"), наприклад, сонячної дахової електростанції або акумуляторних батарей, що в одному випадку виступає як споживач, а в іншому – як постачальник енергії у загальну мережу. Таке "розширення" кількості учасників енергоринку ("з двох до трьох") не просто зменшить вплив природних монополій – це змінить саму модель функціонування вітчизняного ринку (причому і електроенергетичного, і газового ринку).

Список посилань на джерела

1. Україна офіційно для ЄС – країна з ринковою економікою [Ел. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2005/12/23/3041735/>.
2. Україні надано статус країни з ринковою економікою (18.02.2006 р. Прес-служба Мінекономіки) [Ел. ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=29340565.
3. Моніторинг впровадження Україною зобов'язань в рамках Енергетичного Співтовариства / Випуск № 20 (червень 2015 року) [Ел. ресурс]. – Режим доступу: <http://enref.org/wp-content/uploads/2015/07/Newsletter20.pdf>.
4. Коментарі та пропозиції НЕЦУ до Концепції енергетичної стратегії на період до 2035 року [Ел. ресурс]. – Режим доступу: <http://necu.org.ua/komentari-netsu-do-energostrategiyi-do-2035-roku/>.
5. Міненерго розробляє нову стратегію розвитку галузі до 2035 року [Ел. ресурс]. – Режим доступу: <http://ua-energy.org/post/59824>.